

1. "והבאתי אתכם"

"והוצאתי... והצלת... וגאלתי... ולקחתי"¹, ארבע לשונות של גאולה, שכנגדן ארבע כוסות בפסח², הן הכנה ל"והבאתי אתכם אל הארץ"³ שהיא המטרה. הארץ נקראת מורשה: "והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב, ונתתי אתה לכם מורשה אני ד'⁴. גם התורה נקראת מורשה: "תורה צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב"⁴. יש ללמוד לא רק מהענינים עצמם שבתורה, אלא גם מסגנון התורה.⁵

2. נצח התורה והארץ

יש ענין אחד משותף לתורה ולארץ: נצח חיוניות דבר ד'. ממקור אלוהים חיים מופיעות תורת חיים "חיינו ואורך ימינו"⁶ וארץ חיינו, השייכות לעוברת החיים שלנו, המורשה של קשר הדורות הכלתי פוסק מתגלה בנצח ישראל על הארץ, "והארץ לעולם עמדת"⁷, ובנצח התורה. התורה והארץ הן שני דברים אמיתיים קבועים ונצחיים. כאשר בתל-אביב נבנה בית-הספר "תחכמוני", שהיה שייך ל"מזרחי", בניגוד לכל הקלקולים של גמנסיה הרצליה, אמר אוסישקין: אנו שותפים יחד בענין זה. אנו, ה"קן הקיימת לישראל", נותנים את הקרקע, שהיא נצחית, "והארץ לעולם עמדת", ועל זה נבנה את נצח התורה, בבית-הספר.

3. התורה ממקור האבות

השלשלת הזאת נמשכת מן האבות אל הבנים, בשני צדדיה. אברהם אבינו קיים את כל התורה כולה לפני שניתנה⁸, כמו שכתוב "עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרת מצותי חקותי ותורתיי"⁹. מורשת התורה נמשכת אלינו משורשיות אברהם אבינו. יצירת הנפשיות הישראלית והאופי הישראלי המיוחדים ממקור האבות, היא המאפשרת לנו לזכות ל"משה קיבל תורה מסיני"¹⁰.

4. הארץ ממקור האבות

כן הוא לגבי הארץ: "ומי כעמך ישראל, גוי אחד בארץ"¹¹. ארץ ישראל נקנית בשכונתם של אבות וכיבושם של בנים¹². הכיבוש שלנו נמשך מכח שכונתם של אבות. יש מחלוקת אצל חז"ל האם לפעולות מסוימות יש ערך של קנין קרקע¹³.

?

להפטרה¹

1. אומות מתגרות

בהפטרה שלנו מופיע הטיפול במצרים ששייך לפרשת "וארא". "שים פניך על פרעה מלך מצרים והנבא עליו ועל מצרים בלה"². בתקופה ההיא, היתה התנגשות בין בבל למצרים, כמו היום בין אמריקה לרוסיה, וירמיהו הודיע שאין להתקשר עם מצרים.

2. "וישבו על אדמתם"

ההפטרה פותחת בשני הפסוקים האחרונים של הפרק הקודם³. יש לראות בימינו את קיום דברי נביאים אלו. "בשעה שמכניסין אדם לדין, אומרים לו: ... ציפית לישועה?"⁴. רש"י מפרש: "ציפית לישועה - לדברי הנביאים"⁵, אבל הר"ן מוסיף עוד מלה: "בימין"⁶. תראה שדברי הנביאים מתקיימים בימין. כך דברו אז, אבל עכשיו יותר קל לראות. "כה אמר ד' אלהים: בקבצי את בית ישראל מן העמים אשר נפצו בס, ונקדשתי בס לעיני הגוים"⁷. זהו הענין שקורה עכשיו - קיבוץ גלויות. "וישבו על אדמתם אשר נתתי לעבדי ליעקב"⁷. בתחילה צריך להתקיים "וישבו על אדמתם". זה דומה לפסוק "וישבו שם וירשוה"⁸ - כל מיני יהודים בלי בדיקה בערכם הרוחני, ורק אחר-כך "זורע עבדיו ינחלוה, ואהבי שמו ישכנו בה"⁸. כך הוא אצלנו: "וישבו עליה לבטח ובנו בתים ונטעו כרמים וישבו לבטח"⁹. בודאי שיש להוסיף ישיבות. גם הן שייכות לישוב הארץ. וכי יעלה על הדעת שיושבי הארץ יהיו עמי-הארץ? אבל היסוד הוא "וישבו על אדמתם", ומתוך שלשלת ההנהגה האלוהית של קיבוץ גלויות מתגלה "ונקדשתי בס לעיני הגוים"⁷. וכך הוא ביחזקאל פרק לו: "וקדשתי את שמי הגדול"¹⁰. ובמה? "והבאתי אתכם אל

רבי אליעזר סובר שלפעולה של הליכה יש ערך של קנין, כמו שנאמר לאברהם אבינו: "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, כי לך אתננה"¹⁴. חכמים חולקים על כך: פעולת קנין הארץ לא נעשתה על-ידי הליכתו של אברהם אבינו, אבל היה לה ערך "כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו"¹⁵. הטיוול של אברהם אבינו הכין את נוחיות הכיבוש של בניו.

5. ישוב וישיבה

גם בנוגע לתורה וגם בנוגע לארץ, יש מציאות של פגישות דקות בינינו לבין הדורות הקדמונים. אלה הם "שני כתובים הבאים כאחד ומלמדים"¹⁶. אנו שייכים לכל התורה כולה מיסוד אברהם אבינו. וכן כל פעולות ההתישבות וההתנחלות שלנו, בין שהן רשמיות בין שאינן רשמיות, הן המשך לשכונתם של אבות המאפשרת את כיבושם של בנים. ב"ה, אין זה מבטל אותנו משקידתה של תורה בישיבתנו. כי גם כל ההתגדלות שלנו בתורה מחוברת לכל התורה כולה שקיים אברהם אבינו. המלה "ישיבה" משמשת גם לישיבה של תורה וגם לישיבה של ארץ-ישראל. מצות ישוב הארץ שקולה כנגד כל המצוות שבתורה¹⁷, וגם תלמוד-תורה כנגד כולם¹⁸. ישיבה וישוב שקולים. שניהם ענין אחד. שניהם משלימים ומשכללים אחד את רעהו.

ככל שאנו זוכרים בהתלהבות פנימית שלכל יהודי יש בכח ארבע אמות בארץ-ישראל¹⁹, - מה שהוא כל-כך גושי ויחד עם זה כל-כך רוחני -, מתוך אחדות הקודש של שני הצדדים של התורה והארץ הבאים כאחד, יותר אנו זוכים ל"תורת ד' תמימה משיבת נפש"²⁰, ואנו זוכים לסייעתא דשמיא בכפליים להגדיל תורה ולהאדירה בתוכנו, ומתוכנו לכל אפסי ארץ.

3. הרמת קרן ישראל

מתוך-כך אנו מגיעים לסיום ההפטרה: רוממות קרן ישראל. מתוך "בקבצי את בית ישראל מן העמים"⁷ שבתחילת ההפטרה, אנו מגיעים ל"ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל... וידעו כי אני ד'¹³. יש גם מקום להתבונן על הענין הזה מתוך פרקי המלחמה ב"אורות". "כשיש מלחמה גדולה בעולם מתעורר כח משיח"¹⁴. "אם ראית מלכיות מתגרות אלו באלו, צפה לרגלו של משיח"¹⁵. "בעל מלחמות... מצמיח ישועות"¹⁶.

1. נבואה שהוצרכה לדורות

נביאים רבים קמו לעם ישראל אבל לא כולם השאירו ספרים, כגון אליהו ואלישע, שיש מהם רק מעשים ועובדות. וכן נתן הנביא. ויש נביאים שהשאירו ספרים אחריהם. חז"ל מגדירים: "נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, ושלא הוצרכה לא נכתבה". מה שנשאר בכתב יש ללמוד ממנו לא רק לאותה שעה אלא לדורות.

2. מדרגות נביאים

יש מדרגות נביאים, וכל אחד מהם הוא בבחינת "חד בדרא", בעל גדלות מיוחדת. ישעיהו הנביא קרוב למשה רבינו, מעין משה רבינו. הוא לא חי בזמן הגלות, אלא בזמן מלכות ישראל, וכתב פרקי נחמה. גם ירמיהו הנביא, לא היתה עיקר נבואתו בזמן הגלות, אלא בזמן ההתכוננות לגלות. יחזקאל הנביא היה נביא בארץ-ישראל והמשיך להנבא בחוץ-לארץ.

3. נסתרות וריאל-פוליטיקה

יחזקאל הנביא הוא נביא מיוחד: מחד גיסא, נמצאים אצלו ענינים עליונים וחידות עמוקות של מעשה מרכבה, עליהם אמרו חז"ל שאין דורשין במעשה מרכבה. וכן בירורים מיוחדים נסתרים כמלחמת גוג ומגוג. ומאידך גיסא, בפרקים האחרונים, נמצאים דברים יותר סמשיים, עובדתיים וריאל-פוליטיים.

4. מהלך נאולתנו

בפרק לו, אנו מוצאים חיבור עובדתי של הנאולה. מציאותנו בגלות היא חילול

השם, כפי שנאמר בביטוי החרף: "ויבוא אל הגוים אשר באו שם וחיללו את שם קדשי". ארי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם, וארי לו לאב שהגלה את בניו. כמובן, גלות זו באה מפני עוונות העם, אבל מכל-מקום היא גורמת לחילול השם. מה יאמרו הגוים! לכן "לא למענכם אני עשה בית ישראל". "ידע לכם בושו והכלמו". "אם הייתי צריך להתחשב רק בכם, כמה זמן היה עלי לחכות עד שהייתם חוזרים בתשובה?!" מופיע ביטוי חזק: "לא למענכם! — בושו והכלמו". אבל זה הכרחי. אי-אפשר שהמצב הזה של בזיון יתמיד. "אין ברידה. קודם-כל עליכם לבוא הכיתה". "ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מכל הארצות, והבאתי אתכם אל אדמתכם". "האור של ארץ-ישראל יחכים אתכם", באמצעות תהליך של כמה דורות, עד אשר יאת רוחי אתן בקרבכם". אלה בירורים פרקטיים-עובדתיים ביותר. אחר-כך מופיעים פרקים על המלחמות הנוראות שיתרחשו בארץ, אולם קשה לעמוד על פרטיהם. לעומתם, פרק לו ברור לגמרי, וזאת נבואה שנצרכה לדורות, לדור שלנו.

5. ישראל בתוך

גם ההפטרות שלנו נצרכה לדורות, וענינה רומה למצב הפוליטי שלנו. היו אז שתי מעצמות גדולות כמזרח התיכון, ככל ומצרים, במערב ובמזרח, שהתנגשו ביניהן. כשאנו נתונים באמצע, עד אשר יעלו "מושעים בהר ציון". ככל עורכת מצור על מצרים "הגני נתן לנבוכדראצר מלך בבל את ארץ מצרים". גם בימינו ישנן שתי מעצמות גדולות: אמריקה ורוסיה, וארץ-ישראל עומדת באמצע. תוכן ההפטרות קצת נפגש עם המצב שלנו. הפסוקים הראשונים בודאי שייכים לנו: "כה אמר ד' אלהים, בקבצי את בית ישראל מן העמים אשר נפצו בם, ונקדשתי בם לעיני הגוים, וישבו על אדמתם אשר נתתי לעבדי ליעקב, וישבו עליה לבטח וכנו בתים ונטעו כרמים..." צריכה להיות שימת לב לדברי הנביאים, כי אם נבואה זו נכתבה, סימן שהוצרכה לדורות. ואולי לדורות שלנו. יתכן שמצבנו מקביל לזה של בבל ומצרים. יתכן, נזכה לכך שדי יראנו בירור הענינים האלה בדורות הקרובים.

3
1

2

3

(ב) וידבר וגו'. כאשר השיב הקב"ה למשה על שאלותיו ומרשומותיו לשעה, בא דבור נפ"ע שנלך גם לשעה גם לדורות לדעת דרכיו ית', ומש"ה הפסיק בקדרה נפ"ע, וכיב"ו נס' דברים פ' עקב ופ' נבנים כמבואר שם: וידבר אלהים. כבר ביארנו נס' בראשית בתהלתו ונסופו דהשם משמעו כ"פ על הנהגת הטבע שברא הוא ית' / ~~כדכתיב בראשית ברה~~ אלהים, ומוכן לפי הענין, וכן כלן משמעות המקרא ודבר אלהים שהוא בורה הטבע: ויאמר א"י אני ה'. המהות הכל בהשגחה פרטית, ולא כנשר ודס הצונה בית אין כמו צנים אלא עד שלא נבנה אכל אח"כ אין הצית עומד בנחו, אכל המכל שנבראת בשם אלהים היא עומדת ומתקיימת בשם הרי המהות הכל וזהו נכלל חשוכה על שאלת משה שכתור דגורם פרעה נעשה שלא בהשגחה ממנו ית' אלא בטבע הענין כמש"כ, והשיב דגם הטבע היא בהשגחה, ושכן הוא לדורות.

ושמי ה' לא גודעתי להם. כי שמי ה' שהוא מהות הכל, שהרי לפי הנראה כל שבה ונעשה על הארץ ואין בו זה המכלית אינו מהשגחתו ית', אכל כאלה אינו קן אלא אי ה', אע"ג שהוא סותר וא"ו לדעת אנוש, אם שמי אל שדי אינו הכל בהשגחה ואם הכל בהשגחה ע"כ אינו חושש לכבודו ואין זה שדי, אכל האמת שאני אל שדי, ואני ה', אלא שלא נודעתי להאבות איך הוא קן. וארא אל וגו' בא"י שדי. כבר נמבאר נס' בראשית בכל המקום שזכר זה השם שבה להראות דמכלית הצריאה והטבע שהיה אך שימלא כבוד ה', וכדכתיב כל פעל ה' למענהו (משלי עז ד), כל הנקרא בשמי וגו' (ישעיה מג ו), ונס' במדבר [י"ד כ"א] בפסוק ואלם הי אני וימלא כבוד ה', מבואר, וע"ז בא שם שדי שאמר לעולמו די, הייט צוה האופן דוקא נשלים מכלית נ"עו שימלא כבודו ית', ולא קן אם היה פחות מזה, ואע"ג שאין כו' מה אנושי להבין זאת איך דוקא צוה האופן היה נמלא כבוד ה' ולא באופן אחר, אכל קן הוא

דיעותיו של הקב"ה, ואין לנו להרהר אח"י, כמו שאין לחקור מה לפניו מה לאחריו של הצריאה, ובשעה שנמלגה ה' לאבות הודיע להם כי כל המכלית הוא כבודו ית', חכו שם שדי: חה היה משוכה למשה ולמוד לדורות, דכמו שהאבות ראו כמה עמים שהיה נראה מזה העדר כבוד שמים ולא הרהרו להקשות איך הוא, והרי הודעתי להם שאני אל שדי, כך אין למשה ולא לנו לדורות להמקשות צוה, אלא להאמין שכן הוא, ומקמא סוף הדבר להגיע מזה כבודו ית'. ודבר זה להאמין שהכל בהשגחה, ושלא יתקשה לנו בכל אשר אנו רואים זרות צעיינו, שהוא עיקר גדול בגלות, הרבה אח"כ משה להוכיח לישראל בק' דברים א', כמש"כ בהרשד דבר שם מקרא ל"ג, ומשה רבנו בתהלת גדלו ג"כ לא יכול לסבול ולהאמין כי כך הוא, עד שבה אליו דברי ה' אלה.

כ"י ו' ה' ית' דבר - מלא פרטל 10/10/10